

მაჟა-შაჟელას „ბაჟურისა“ ღა ევრიპიღეს „მეღეას“
იღეურ-თემატური ბაღაკვეთა

ორი დიდი კლასიკოსის სხვადსხვა ჟანრისა და მოცულო-ბის ამ ბრწყინვალე ნაწარმოებებს საერთო აქეთ ის, რომ სრულიად უცოდველი არსებები საკუთარი მშობლების მსხვერ-პლნი ხდებიან. ძველი ბერძენი მწერლის ევრიპიღეს მიერ შექმნილ ტრაგედიაში დედა კლავს შვილებს, ვაჟას ბალადაში – მამა ხოცავს ცოლ-შვილს. ორივე შემთხვევაში მკველელობის მიზეზი თითქმის ერთი და იგივეა: მათი სასტიკი ბედისწერი-საგან არიდება, მტრის ხელში არ ჩავარდნა. ვაჟასთან ბაკუ-რის საქციელის მიზეზი ზედაპირზე დევს. ელიზბარას მონათ-ხრობიდან ჩანს, რომ შვიდ დღეს იგერიებდნენ მტერს, მერვე დღეს გმირს ბედმა უმუხთლა – ტყვია-წამალი გაუთავდათ. ცოლ-შვილს ღეკების ხელთ ჩავარდნა ელოდა:

„უნდა ცოლ-შვილით მტერს დავრჩეთ,
სირცხვილი კისრით ვზიდოთა!
მას მემრე ტანზე აბჯარი
როგორღა დავიკიდოთა?!
...ვაჰ დედას მტრისას!“ – ესა თქვა,
ხელი გაიგლო ხმალზედა:
ისევ მე დაგხოცოთ!“ – და ცოლ-შვილს
თავები დასჭრა წამზედა“.

(ვაჟა, 1961: 165).

„მეღეაში“ ბავშვების სიკვდილის გარდუვალობა ერთგვა-რად მიჩქმალულია, რადგან აქ მკველელობის სხვა მოტივიც ფიგურირებს: მოღალატე ქმარზე სასტიკი შურისძიების სურვი-ლი, მაგრამ ტრაგიზმისათვის განა არ კმაროდა იასონის ახა-ლი საცოლის და მისი მამის - მეფე კრეონის სიკვდილი? ეს ხომ დაამსხვერვედა იასონის ბინძურ მიზნებს. მით უფრო, თუ გავითვალისწინებთ, რომ მითის სხვა ვერსიით მეღეამ თვითონ კი არ დახოცა შვილები, არამედ კორინთელებმა იძიეს შური მეფის და მისი ასულის მკველელობისათვის. რასაც არ უნდა მივაწეროთ ევრიპიღეს მიერ მითის შეცვლა, მის ქალთმოძუ-ლეობას თუ ტრაგედიის გამძაფრების სურვილს, ერთი რამ ცხადია, ბავშვების სიკვდილი მეღეას ხელით თუ არ აღსრულ-

დებოდა, კორინთელებისაგან მათზე შურისძიება მაინც გარდაუვალი იყო. და ეს ყველაზე კარგად თვით მედეამ იცის, ამიტომ არ უნდა შეილები მათ ჩაუგდოს ხელში: „ვეიცავ პადესის შურისგებას, რომ ჩემს შეილებს საწამებლად არ ჩაუგდებ მტერს ხელში. უმჯობესია ჩემგან შობილთ მე თვითონ მოვუსწრაფო სიცოცხლის დღენი. მორჩა, ყველა გზა მოჭრილია!“ (ევრიპიდე, 1996: 48). ეს სიტყვები ცხადყოფს, რომ მედეასაც იგივე მიზანი ამოძრავებს, რაც ბაკურს. მედეა შეილების მოკვლას რომ გარდუვალობით ხსნის, ეს ადრე შენიშნული აქვს ქ. ნადარეიშვილს (ნადარეიშვილი, 2005: 137).

მედეას მიერ შეილების დახოცვას თუ მითოლოგიურ პლანში განვიხილავთ, კიდევ ერთი მოტივი შეიძლება გამოიკვეთოს. შეილების სიკვდილით მედეა ყოველგვარ გენეტიკურ კავშირს წყვეტს ბერძნულ სამყაროსთან და ეს არის მისთვის თავისუფლებასთან ზიარება. ამიტომაც ასე მშვიდი და თავდაჯერებული პიესის ბოლოს აიეტის ასული. მისთვის ეს საქციელი იმ დანაშაულის ერთგვარი გამოსყიდვაა, რაც საკუთარი სამშობლოსა და ახლობლების წინაშე მიუძღოდა. მედეა ერთი წუთითაც არ ცდილობს თვითონაც შეილებთან ერთად დაასრულოს სიცოცხლე, მაშინ როცა ბაკური, პირიქით, თავისუფლებისათვის ბრძოლას თავადაც ეწირება:

„თორმეტი მოკლა ციხის კარს,
ერთურთზე დააწვინაო.
ვეფხვსა დააცვდა კლანჭები:
ბაკურმაც დაიძინაო“

(ვაჟა, 1961: 165).

სხვა საკითხია დღევანდელი თვალთახედვით მედეას ქმედების, და ზოგადად არგონავტების მითის, რეალური კუთხით შეფასება. ესაა მითოლოგიურ საბურველში გახვეული ჩვენი შორეული წარსული: პროტოქართული მოსახლეობისა და მათი ცივილიზაციის განადგურება ძველი წელთაღრიცხვის მეორე ათასწლეულის შუა წლებში მოსული დიდი ძალის – ბერძნული ტომების მიერ. ამ ტომებმა ხმელთაშუა ზღვის აუზისა და მცირე აზიის სანაპიროების დაპყრობის შემდეგ, მიუხედავად იმისა, რომ არ განუცდიათ ეგვიპტური და მესოპოტამიური კულტურების გავლენა, შექმნეს შესანიშნავი ცივილიზაცია. არაფრისაგან, ცხადია, არაფერი იქმნება. ბერძნებმა გაანადგურეს უდიდესი მედიტერანული ცივილიზაცია, ხოლო ოქროს საწმისისა და მედეა-იასონის სიყვარულის ამბავი, მსგავსად ელენე-

პარისის ამბისა, მათთვის ერთგვარი თავის მართლებაა სასტიკი ექსპანსიის გამო და მიჩქმალვია იმისა, რომ მიწასთან გაასწორეს უდიდესი ცივილიზაცია და მითთვისეს ყოველივე საუკეთესო, რაც მათ წინამორბედებს ჰქონდათ შექმნილი. აქედან გამომდინარე, შემთხვევითი არ არის, რომ უკანასკნელ ხანს მეცნიერულ და მხატვრულ ლიტერატურაში შეინიშნება მედეას რეაბილიტაციის ცდები (გორდეზიანი, 2002: 399). ევრიპიდეს ტრაგედიაში მედეას სახის სწორი კუთხით დანახვა და მისი მითოლოგიური არქეტიპის აღდგენა ყველაზე მეტად ჩვენ, მის შორეულ შთამომავლებს გვჭირდება. თუ გავითვალისწინებთ იმასაც, რომ ჰეროდოტეს მიხედვით, მედეა არის ძალადობის მსხვერპლი – ელინების მიერ მოტაცებული აია-კოლხიდიდან (ჰეროდოტე, 1975: 37-38), მისი სახე შეიძლება გავიაზროთ როგორც სიმბოლო დაპყრობილი, პატივყარილი ჩვენი სამშობლოსი. პიესაში მედეას საქციელი, შესაძლოა ავტორის უნებლიეთაც, კიდევ ერთი ქალური, მაგრამ მტკიცე გაბრძოლებაა სასტიკი მტრის წინააღმდეგ, ისეთივე მტკიცე, როგორცაა ბაკურის ბრძოლა მშობლიური ქაფციხის დასაცავად.

თუ ქრისტიანული პოზიციიდან შევხედავთ, რასაკვირველია, ადამიანის მიერ ადამიანისათვის ღმერთის მიერ ბოძებული სიცოცხლის წართმევა უდიდესი ცოდვია და მით უფრო გაუმართლებელია მშობლის მიერ შვილების დახოცვა, ამისათვის როგორი საპატიო მიზეზიც არ უნდა არსებობდეს, როგორი გამოუვალი მდგომარეობაც არ უნდა იყოს და როგორი გარდაუვალიც არ უნდა იყოს შვილების ტანჯვა-წამებით სიკვდილი, თუმცა წარმართულ საბერძნეთში და თითქმის წარმართულ მთაში მედეას და ბაკურს ასე არ მიაჩნდათ. რაც შეეხება ავტორთა პოზიციას, ეს ნაწარმოებებში არ ჩანს, განსხვავებით ამერიკული კინონდუსტრიის პროდუქტისაგან. ცნობილი ამერიკელი რეჟისორისა და სცენარისტის ფრენკ დარაბონტის მიერ 2007 წელს სტივენ კინგის რომანის მიხედვით გადაღებული საშინელებათა ფილმის „ბურუსი“ (The Mist) ფინალი ჩვენი ნაწარმოებების ანალოგიურია. დარაბონტმა კინგის რომანის გაურკვეველ დასასრულში, რომელშიც მთავარი გმირი ოპტიმისტურადაა განწყობილი და რომელიც სიტყვა „იმედით“ მთავრდება, საოცარი ცვლილება შეიტანა. სტივენ კინგის ფილმის გმირი დევიდი, როდესაც ხედავს, რომ შვილს ურჩხულისაგან საშინელი წამებით სიკვდილი ელოდება, თვითონ კლავს ბავშვს სხვა სამ ადამიანთან ერთად. რევოლვერში

ოთხი ვაზნა იდო. მეტი ტყვია აღარ აქვს, თვითონაც რომ მოიკლას თავი და მორჩილად ელოდება განაჩენს, თუ როგორ დაგლეჯს ურჩხული. მაგრამ ხდება მოულოდნელი რამ. ურჩხულები უკან იხევენ, პოლიცია მათი ნაშუსრვეისაგან ათავისუფლებს ქუჩას. უბედური, თავზარდაცემული დევდი სასო-წარკვეთით წარმოთქვამს: „როგორ?.. რაღა?.. მე ისინი...“ შემდეგ მწუხარებით განადგურებული მუხლებზე დაცემული ღრიალებს.

ფილმი მთავრდება ამერიკული ფილმებისათვის ერთობ უჩვეულო ტრაგიკული ფინალით. ამით რეჟისორმა არაჩვეულებრივი პასუხი გასცა სამივე გმირს - დევდს, ბაკურს, მედეას: როგორი გარდაუვალიც არ უნდა იყოს ტანჯვა-წამებით სიკვდილი, მშობელს არა აქვს უფლება სიცოცხლე წაართვას შვილებს.

ამრიგად, სამი სხვადასხვა ეპოქისა და ქვეყნის ხელოვანთან საერთოა აზროვნების სტილი, მოვლენათა ხედვა, მხატვრული გემოვნება. ადგილი აქვს გენიალურ ადამიანთა ნააზრვეის დამთხვევას.

ქართულ სივრცეში შექმნილი მშვენიერი ბალადის მსოფლიო შედეგების კონტექსტში განხილვა კიდევ ერთხელ გვარწმუნებს მისი ავტორის – ვაჟა-ფშაველას აზროვნების სიღიადესა და მსოფლიო მნიშვნელობაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

გორდეზიანი, 2002 – გორდეზიანი რ., ბერძნული ლიტერატურა, ტ. I, თბ., 2002.

ევრიპიდე, 1996 – ევრიპიდე, მედეა, თარგმანი ბაჩანა ბრეგვაძისა, თბ., 1996.

ვაჟა, 1961 – ვაჟა-ფშაველა, თხზულებათა სრული კრებული ხუთ ტომად, ტ. I, ლექსები, თბ., 1961.

ნადარეიშვილი, 2005 – ნადარეიშვილი ქ., ევრიპიდე, ანტიკური ლიტერატურა. რისმაც გორდეზიანისა და ნანა ტონიას საერთო რედაქციით, თბ. 2005.

კინგი, 1980 – Stephen King, Horror, 1980.

ჰეროდოტე, 1975 – ჰეროდოტე, ისტორია, ტ. I, თარგმანი თინათინ ყაუხჩიშვილისა, თბ., 1975.

**IDEOLOGICAL AND THEMATIC SIMILARITY IN VAJA-
PSHAVELA'S "BAKURI" AND EVRIPIDE'S "MEDEA"**

Summary

Two famous writers, Evripide and Vaja-Pshavela belong to different countries and epochs but one and the same problematic theme can be found in their works – Parents kill their children to save them from torturous death.

The same theme can be found in the film of American director Frenk Parabant.

Through the unexpected end of the film Frenk Parabant solves and answers his hero's as well as Bakur and Medea's problematic question – Death can be torturous but parents have no right to take their children's lives for this reason.